
PARTICIPATIVNO BUDŽETIRANJE

*IZAZOVI I MOGUĆNOSTI DOBRIH PRAKSI PARTICIPATIVNOG BUDŽETIRAJA U LOKALNOJ
SAMOUPRAVI NA KOSOVU*

Prizren, jun 2022. godine

COPYRIGHT © 2022. Kosova Democratic Institute (KDI).

Demokratski institut Kosova ima sva prava zadržana i nijedan deo ovog izdanja se ne može reprodukovati ili prenositi u bilo kom obliku ili na bilo koji način, mehanički ili elektronski, uključujući fotokopiranje ili bilo koji drugi sistem čuvanja i vađenja materijala, bez pismene dozvole izdavača. Izdanje se može reprodukovati ili prenositi samo ako se koristi u nekomercijalne svrhe. Kad god i bilo ko koji koristi različite citate ili materijale ovog izdanja, dužan je da jasno navede izvor odakle je uzeo te citate ili materijale koji se koriste.

Za svaku ocenu, primedbe, kritike ili sugestije, molimo vas kontaktirajte nas putem dole navedenih kontakt informacija:

Adresa: Ul. Bajram Kelmendi, Br. 237,
10000, Priština, Kosovo.

Tel.: +381 (0)38 248 038

E-mail: info@kdi-kosova.org

Web: www.kdi-kosova.org

Istraživač: Naim Cahanaj

Asistent istraživanja: Elmedina Dorambari

Raspored i dizajn:

Objavlivanje ovog izveštaja omogućeno je uz podršku Olof Palme International Center (OPC). Mišljenja, nalazi i preporuke izražene u ovom izveštaju su odgovornost KDI-a i ne odražavaju nužno stavove donatora.

SADRŽAJ

I.	UVOD.....	4
	1.1 SVRHA.....	4
	1.2 METODOLOGIJE.....	4
II.	IZVRŠNI REZIME.....	5
III.	HISTORIJAT.....	7
IV.	PRAKSA BUDŽETSKIH RASPRAVA NA LOKALNOM NIVOU – SLUČAJ KOSOVA.....	10
V.	IDENTIFIKACIJA DOBRIH PRAKSI ORGANIZOVANJA BUDŽETSKIH RASPRAVA.....	14
VI.	PREPORUKE ZA OPŠTINE.....	17
VII.	IZVORI	19

I. UVOD

1.1 SVRHA

Učešće građana u procesima odlučivanja na lokalnom nivou i dalje predstavlja izazov kada se radi o kosovskim opštinama. Ova činjenica ne dolazi kao uzrok nekonsolidaciju pravnog osnova, već iz činjenice da opštine Kosova nastavljaju da ne smatraju važnim učešće građana u procesima odlučivanja nemajući konkretna zalaganja za jačanje unutrašnjih mehanizama o značaju ostvarivanja i sprovođenja neposrednog učešća građana u kreiranju i sprovođenju javnih politika, a posebno u važnim procesima planiranja opštinskog budžeta.

U pokušaju da se ispoštuju zakonski mehanizmi za uključivanje građana u proces planiranja budžeta, lokalne samouprave na nacionalnom nivou su primenile solidne prakse u organizovanju budžetskih rasprava za planiranje budžeta opština. Tokom 2020. godine održano je 198 sastanaka u 26 opština za budžet i Srednjoročni okvir troškova (SOT).¹

Ovakve prakse organizovanja budžetskih rasprava uglavnom ostaju u fazi informisanja građana o planiranju budžeta od strane lokalnih vlasti. Uprkos povećanju broja budžetskih rasprava iz godine u godinu, oblik i način trenutne organizacije budžetskih rasprava od strane lokalnih samouprava onemogućava analizu i odražavanje o tome koliko su zahtevi građana uzeti u obzir i odraženi u projekcijama budžeta. Štaviše, opštine nisu ojačale nijedan standardizovan mehanizam, da bi pomogle samim lokalnim institucijama u planiranju budžeta uz široko učešće javnosti.

Takvo istraživanje ima za cilj da pruži jednu širu sliku koncepta participativnog budžetiranja, da analizira sadašnju strukturu na nivou zemlje za obaveze koje treba da ispune opštine u odnosu na uključivanje građana u proces participativnog budžetiranja, aktuelne prakse u slučaju Kosova, iznalaženje dobrih praksi u regionu i šire kao i davanje preporuka za institucije na lokalnom i centralnom nivou za poboljšanje i izmenu postojećih politika participativnog budžetiranja.

1.2 METODOLOGIJA – METODE

Metodologija izrade ovog istraživanja zasnovana je na procesu gde je korišćena literatura domaćih i međunarodnih autora i organizacija, za opšte koncepte participativnog budžetiranja, razne ocene u izveštajima domaćih i međunarodnih organizacija o istorijatu i dobrim praksama participativnog budžetiranja, analiza pravne infrastrukture u participativnom planiranju budžeta u slučaju Kosova, sadašnje prakse i izazove lokalnih samouprava u ovom procesu kroz korišćenje podataka iz različitih izveštaja kako od strane institucija tako i organizacija civilnog društva.

¹Izveštaj o učinku opština Republike Kosovo 2020, MALS, 2021, str. 16, <https://mapl.rks-gov.net/performance-komunale/>

II. IZVRŠNI REZIME

Participativno budžetiranje predstavlja pristup sa direktnom demokratijom u odnosu na planiranje budžeta. Participativno budžetiranje takođe jača sveobuhvatno upravljanje time što daje mogućnost da se čuje glas marginalizovanih i isključenih grupa i da utiču na javno odlučivanje koje je od vitalnog značaja za njihove interese. "Participativno budžetiranje" (PB) direktno uključuje stanovnike u odlučivanje o prioritetima potrošnje za određeni javni budžet. Ovo podrazumeva angažovanje stanovnika i grupa zajednica, predstavnika svih delova zajednice, da razgovaraju o prioritetima potrošnje, daju predloge potrošnje i glasaju o njima.

Uzimajući kao osnov različite prakse na globalnom i regionalnom nivou, model Porto Alegre-a, model opštine Elbasan i model opština u Nemačkoj, ostaju među najrazvijenijim modelima u participativnom budžetiranju. U okviru participativnog budžetiranja u stilu Porto Alegre-a, građani i organizacije civilnog društva direktno učestvuju u donošenju budžetskih odluka putem jednogodišnjeg ciklusa masivnih foruma građana, **tematskih skupština koje se bave specifičnim pitanjima, kao što su zdravstvo i obrazovanje, i izbor posvećenih delegata građana, koji formiraju Savet participativnog budžetiranja, koji razmatra konačni predlog budžeta.** Proces se koristi za raspodelu budžetskih sredstava (koristeći jednu kvantitativnu šemu za određivanje prioriteta troškova prema potrebama i preferencijama) određivanje širokih prioriteta socijalne i ekonomske politike i praćenje javne potrošnje.

U modelu Opštine Elbasan, planiranje budžeta se vrši tako što se građani obaveštavaju kolika će biti vrednost investicije koja će uticati na dotičnu jedinicu u kojoj je ovaj budžet predstavljen, i ako stanovnici zatraže promene ulaganja, one se evidentiraju i zatim uključuju u završnu budžetsku stavku. Na javnim sastancima koje se održavaju za svaku jedinicu, na mestu koje prethodno odredi administrator, **građani direktno glasaju o prioritetima kojima je potrebna investicija. Tokom ovih sastanaka biraju se i poverenici po jedinicama, koji pomažu da participativno budžetiranje bude što transparentnije. Na narednim sastancima poverenika i osoblja opštine, vrši se procena prioriteta kroz odrednice koje zahteva uredba o participativnom budžetiranju.**

U modelu opština u Nemačkoj imamo različite opštinske prakse koje su uvek išle ka napretku. Shodno tome, opština Berlin-Lihtenberg počela je da praktikuje participativno budžetiranje od 2007. godine, sa jednom inovativnom grupom institucija. Za participativno budžetiranje, ova opština osniva četiri (4) odbora u kojima sarađuju u participativnom budžetiranju:

- **Tim za upravljanje** projektom je funkcionisao kao interno koordinaciono telo u okviru administracije administrativnog odeljenja, uključujući i direktore službe upravljanja kao i lične i finansijske službe uprave administrativne podele.
- **Upravni odbor** kao centralno telo za donošenje odluka sa sedam članova: tri od uprave administrativne podele (uključujući i gradonačelnika opštine) i četiri njih koji predstavljaju četiri poslaničke grupe skupštine administrativne podele. Pod njenim rukovodstvom i zajedno sa drugim odborima razvijen je koncept budžeta građana i definisan "poslovnik o radu". Upravni odbor je prihvatio rezultate projektnog tima i jednoglasno odlučio o zahtevima za rešenje.
- **Tim projekta** je osnovan kao radno telo sa 12 članova sa jednakim pravima: četiri predstavnika građana (iz ogranaka za mlade, stare, migrante i žene), četiri savetnika administrativne jedinice i četiri predstavnika uključenih jedinica administrativne jedinice.
- **Tima za uredništvo** za analizu i dopunu predloga građana je obuvatio deset građana, koji su izabrani tokom pet tromesečnih sastanaka. Oni su dobili podršku od državnih službenika administracije za administrativne podele.

S druge strane, Zakon o lokalnoj samoupravi na Kosovu, osim održavanja dva javna skupa, obavezuje opštine da informišu građane opštine o svim važnim planovima ili programima od javnog interesa, kako je regulisano statutom opštine. Pored dva javna skupa, opština je dužna da održi i druge konsultativne skupove u okviru naselja, prebivališta i drugih lokacija za pitanja vezana sa budžetom opštine. Nacrt budžeta opštine za narednu godinu, kao i rebalans budžeta, Srednjoročni okvir budžeta (SOB) za naredne 3 godine, ostaju dokumenti gde su opštine obavezne da konsultuju javnost/građane i u okviru organizovanja takvih javnih konsultacija o ovim dokumentima mogu učestvovati najviši zvaničnici opštinskih organa (Gradonačelnik, Predsednik Skupštine opštine, predsednici nadležnih odbora i komisija Skupštine opštine). S druge strane, **opštine imaju obavezu da kontinuirano komuniciraju sa građanima u procesu konsultovanja javnih politika/opštinskog budžeta.** Jedna od takvih obaveza ostaje odgovornost prikupljanja i pripreme izveštaja o rezultatima javnih konsultacija. **Jedna od najvažnijih tačaka u procesu javnih konsultacija ostaje analiza prihvatanja ili odbijanja preporuka (zahteva/predloga) od strane građana u procesu javnih konsultacija,** koji radna grupa neizostavno mora završiti kao proces predloga projekta opštinskog budžeta (direkcija za ekonomiju i finansije). Opština je takođe dužna da ima rok od najmanje petnaest (15) dana i ne duže od trideset (30) kalendarskih dana od dana isteka roka za dostavljanje predloga i pismenih napomena, da sačini izveštaj sa javnog ocene nacrt budžeta opštine, gde su obuhvaćeni svi predlozi, primedbe i sugestije javnosti. Takav izveštaj treba da bude objavljen na sajtu opštine i mora se dostaviti skupštini opštine pre usvajanja nacrt predloga budžeta opštine.

Pozivajući se na podatke o broju javnih skupova, za svrhe rasprave o budžetu, konsultacije sa građanima održane su u 26 opština, sa ukupno 198 održanih sastanaka za budžet i SOB-a, ili u proseku 7 sastanaka za opštinu, ili u proseku 7 skupova po opštini. Na osnovu istraživanja iz ove oblasti, razlozi neučešća građana na javnim skupovima, pored pandemije, uglavnom se odnose na: nepravilno planiranje javnih konsultacija; nedostatak koordinacije i implementacije minimalnih standarda javnih konsultacija, **neizrada izveštaja o rezultatima javnih konsultacija, gde se doprinosiocima daju informacije o tome da li su njihovi predlozi prihvaćeni ili ne; nedostatak strukturirane debate tokom konsultacija; nepravilna sistematizacija dokumenata i osnovnih informacija na online platformama; neprisustvo političkog osoblja na javnim skupovima, kao i nekorišćenje alternativnih oblika dobijanja gledišta lokaliteta.**

III. ISTORIJAT

Participativno budžetiranje predstavlja pristup sa direktnom demokratijom u odnosu na planiranje budžeta. Ono pruža građanima, uopšte, jednu priliku da saznaju o vladinim akcijama i da razgovaraju, debatuju i utiču na raspodelu javnih resursa. Ono je alatka za obrazovanje, angažovanje i osnaživanje građana, kao i jačanje zahteva za dobrim upravljanjem. Povećana transparentnost i odgovornost stvorena participativnim budžetiranjem može pomoći u smanjenju neefikasnosti vlade i suzbijanju klijentelizma, pokroviteljstva i korupcije. Participativno budžetiranje takođe jača sveobuhvatno upravljanje time što daje mogućnost da se čuje glas marginalizovanih i isključenih grupa i da utiču na javno odlučivanje koje je od vitalnog značaja za njihove interese. Participativno budžetiranje nosi sa sobom značajne rizike. Dok pravila igre u budžetskom programu sa reprezentativnim učešćem variraju od grada do grada i od države do države, Wampler identifikuje vodeće principe programa participativnog budžetiranja: opština je podeljena na regione kako bi se olakšali sastanci i raspodela resursa. Sastanci pod pokroviteljstvom vlade održavaju se tokom cele godine i pokrivaju različite aspekte ciklusa budžetiranja i kreiranja politika: širenje informacija, predlozi politika, debate o predlozima, izbor politika, izbor delegata i nadzor.²

Jedan "Indeks kvaliteta života" se stvara od strane Vlade koji služi kao osnova za raspodelu resursa. Regioni sa većom stopom siromaštva, gušćom populacijom i sa manje državne infrastrukture ili usluga dobijaju veći procenat resursa od naselja u boljem i bogatijem ekonomskom stanju. Svaka opština kreira svoju sopstvenu formulu kako bi obezbedila jednaku raspodelu resursa.

Javna diskusija i pregovori o resursima i politikama odvijaju se između samim učesnicima i između učesnika i vlade. Razvija se širok spektar prioriteta, u kojima izabrani predstavnici obilaze sve unapred odobrene lokacije projekta, pre konačnog glasanja. Glasanje se može obaviti tajnim glasanjem ili javnim podizanjem ruke. Rezultati postaju deo javnih podataka. Bira se Opšti opštinski odbor. Svi regioni biraju po dva predstavnika u ovaj odbor, koji nadgleda participativno budžetiranje i daje konačne budžetske preporuke. Odbor se redovno sastaje sa opštinskom vladom radi praćenja programa. Nakon konačnog usvajanja godišnjeg budžeta od strane delegata participativnog budžeta, gradonačelnik opštine ga dostavlja opštinskim zakonodavnim odborima usvajanje. Ogranak zakonodavstva može blokirati određene projekte. Izveštaj se objavljuje krajem godine, koji detaljnije prikazuje sprovođenje javnih radova i programa. Osnivaju se Regionalni ili odbori naselja koji prate sprovođenje projekta. Wampler tvrdi da politički i društveni akteri imaju različite motive da promovišu i učestvuju u participativnom budžetiranju.

Lokalne samouprave sprovode participativne budžetske programe kako bi izgradile bazu političke podrške, da postignu pravedniju raspodelu nedovoljnih resursa, da podstaknu javno učenje i promovišu transparentnost u upravljanju. Građani učestvuju u programima participativnog budžetiranja kako bi se povećali pristup aktivnostima javnog odlučivanja, za dobijanje pristupa informacijama i za poboljšanje kvaliteta pruženih usluga u okviru sistema participativnog budžetiranja. Organizacije civilnog društva (OCD) učestvuju kako bi izgradile šire mreže pristalica i povećale njihovu sposobnost da utiču na politike.³

²Shah, Anwar. Participatory budgeting. Međunarodna banka za obnovu i razvoj/Svetska banka, 2007, str.1-2. Link: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/635011468330986995/pdf/394980REVISED0101OFFICIAL0USE0ONLY1.pdf>

³Shah, Anwar. Participatory budgeting. Međunarodna banka za obnovu i razvoj/Svetska banka, 2007, str.3.

Linku:<https://documents1.worldbank.org/curated/en/635011468330986995/pdf/394980REVISED0101OFFICIAL0USE0ONLY1.pdf>

Šta je participativno budžetiranje?

Zvanična definicija je: "Participativno budžetiranje (PB) direktno uključuje lokalno stanovništvo u odlučivanju o prioritetima potrošnje za određeni javni budžet. Ovo podrazumeva angažovanje stanovnika i grupa u zajednici, predstavnici svih delova zajednice, da razgovaraju o prioritetima potrošnje, da daju predloge o troškovima i da ih izglasa." Jednom rečju, PB ovlašćuje lokalno stanovništvo da igra ključnu ulogu u odlučivanju o tome kako se troši javni novac za projekte i usluge u svojim naseljima. U praksi, ovo se može razlikovati od finansiranja zajednice i volonterskih grupa da bi se pružila projekte lokalne vrednosti do pružanja mogućnosti da stanovnici biraju koje usluge se pružaju i kako se pružaju glavne usluge u njihovim oblastima.

Da bi PB bio zaista efikasan, to mora biti proces koji se ponavlja, a ne pilotiranje koje se dešava samo jednom. Kroz svaki ciklus, proces se rafinira i poboljšava kako bi najbolje služio datom lokalnom području i sledstveno tome, on je takođe proces kroz koji se uči. PB ima poreklo iz Brazila 1980-ih, ali se brzo proširio po celom svetu. Primeri obuhvataju budžete socijalnog stanovanja u Torontu, Kanada; budžeti škola u PoitouCharentes, Francuska; u Gani i Indiji da se smanji korupcija i poveća transparentnost vlade; u Berlinu koji je počeo da koristi metode koje uključuju BP na internetu; i sada se širi na Ujedinjenom Kraljevstvu.⁴

Proces PB zahteva angažovanje građana u svim fazama budžetskog ciklusa, što je ukratko opisano u nastavku:

- Identifikacija kapitalnih investicija i projekata za rešavanje najhitnijih lokalnih potreba;
- Pripremanje studija izvodljivosti za podršku ocenjivanje takvih investicija i projekata;
- Priprema jednog predloga budžeta za podnošenje, preko gradonačelnika opštine, lokalnom odboru;
- Nadgledanje procesa usvajanja budžeta (pregled, diskusija i glasanje);
- Praćenje izvršenja budžeta;
- Praćenje nabavki (tenderisanje, davanje ponuda i ugovaranje) i
- Praćenje i ocenjivanje izvođenja javnih radova.

Participativno budžetiranje uključuje direktno učešće građana i civilnog društva. Takođe aktivno angažuje aktere lokalne samouprave kao što su gradonačelnik, lokalni odbor, blagajnik i direktori lokalnih finansijskih, urbanističkih i odeljenja ruralnog planiranja i lokalnih usluga.⁵

Participativno budžetiranje je priznato od strane Odeljenja za međunarodni razvoj (DFID), Svetska Banka, UN, UNESCO i druge organizacije za njegovu efikasnost u poboljšanju transparentnosti i upravljanja. Participativno budžetiranje se smatra efikasnim mehanizmom socijalne odgovornosti koji jača stranu potražnje za bolje upravljanje i jača građane da utiču na odluke javnog sektora, posebno građane isključene od društva. Participativno budžetiranje je poznato da poboljšava reforme javnog sektora u upravljanju javnom potrošnjom. Lokalne samouprave su kroz PB pokazale poboljšanu fiskalnu disciplinu,

⁴ Silverlock, Leslie. Participatory Budget Associate. A Toolkit for Participatory Budgeting in the UK, Second Edition, januar 2010, str.4. Link: <https://pbnetwork.org.uk/wp-content/uploads/2016/02/Participatory-Budgeting-Toolkit-2010.pdf>

⁵ *Participatory budgeting toolkit for local governments in Albania (English)*. Washington, D.C.: Grupa Svetske banke. Link: <http://documents.worldbank.org/curated/en/113141468193759381/Participatory-budgeting-toolkit-for-local-governments-in-Albania>

našavši načine za smanjenje troškova, pravednije raspoređivanje investicija i da se poveća transparentnost u raspodeli, potrošnji i izveštavanju o budžetu.⁶

Moguće koristi od participativnog budžetiranja

Povećanje efikasnosti u ciljanju budžeta: U mnogim slučajevima, javni budžeti ne odražavaju stvarne prioritete građana, posebno ne prioritete siromašnih. Nedovoljni javni resursi se često puta troše na pogrešnu robu ili na pogrešnu grupu korisnika. PB pomaže da se potrebe građana prilagode javnim resursima.

Poboljšana transparentnost i odgovornost: Građani često nemaju pristup informacijama o državnom budžetu. U nekim slučajevima, građani imaju percepciju da su budžeti previše složeni da bi ih u potpunosti razumeli. BP pruža mogućnost lokalnim samoupravama da pojednostave budžet za građane i da budu transparentnije i odgovornije u upravljanju javnim resursima.

Promovisanje socijalnog uključivanja, smanjenje siromaštva i osnaživanje: Tradicionalni proces budžetiranja često može doprineti socijalnoj isključenosti i siromaštvu zbog pada pod uticaj elita, grupa za lobiranje i moćnih interesa. Dajući priliku običnim građanima i najugroženijim grupama da dignu svoj glas, PB bi potencijalno moglo da preusmeri javne investicije na osnovne usluge u siromašnim naseljima. Mehanizmi društvenog učenja i građanske mobilizacije oličeni u PB pomažu u osnaživanju ugroženih grupa da podignu svoj glas u odlukama o budžetu.

Dokazi pokazuju da ne postoji jedinstven model participativnog budžetiranja. U Albaniji ovo iskustvo je još uvek u svojim počecima i u fazi razvoja. Participativno budžetiranje ne treba posmatrati kao rešenje za sve probleme lokalne samouprave. Umesto toga, on dopunjuje tradicionalne mehanizme političke, administrativne i pravne odgovornosti javnog sektora.

Ko učestvuje u procesu PB?

Participativno budžetiranje je, u stvari, proces kojim se zajednički upravlja. Drugim rečima, to je mehanizam kroz koji se državni i nedržavni akteri udružuju da izdvajaju, troše i izračunavaju javna sredstva. Da bi proces PB-a postigao svoje ciljeve, sve zainteresovane strane treba da budu uključene. Ovo uključuje građane, predstavnike lokalnog civilnog društva, vladu, lokalne odbore i zajednicu biznisa.

Proces učešća treba da obezbedi da se ugrožene grupe (obično građani iz grupa sa niskim prihodima, žene, omladina, deca i migranti) direktno angažuju u svim fazama PB-a. Učešće u PB-u je dobrovoljno i sve zainteresovane strane treba da uživaju jednake mogućnosti da učestvuju. Zbog toga je od vitalnog značaja stvoriti prave mehanizme kako bi svaka zainteresovana strana mogla smisleno učestvovati, kroz javna saslušanja na nivou susedstva ili sela ili sastanke zajednice sa određenim grupama (kao što su žene). Stoga je važno razumeti aktere, njihove uloge i njihove motive kako bi se podržalo njihovo učešće.⁷

⁶ *Ibid*

⁷ *Participatory budgeting toolkit for local governments in Albania (English)*. Washington, D.C.: Grupa Svetske banke, str.3.
Link: <http://documents.worldbank.org/curated/en/113141468193759381/Participatory-budgeting-toolkit-for-local-governments-in-Albania>

IV. PRAKSA BUDŽETSKIH RASPRAVA NA LOKALNOM NIVOU – SLUČAJ KOSOVA

Pravni okvir koji garantuje učešće građana u procesu planiranja budžeta

Osnovna jedinica lokalne samouprave u Republici Kosovo je opština. Opštine uživaju visok stepen lokalne samouprave i podstiču i obezbeđuju aktivno učešće svih građana u procesu odlučivanja o opštinskim organa.⁸ Državne institucije podržavaju mogućnosti da svi učestvuju u javnim aktivnostima i pravo svakog da demokratski utiče na odluke javnih organa.⁹

Zakon o lokalnoj samoupravi na Kosovu, osim održavanja dva javna sastanka, obavezuje opštine da informišu građane opštine o svim važnim planovima ili programima od javnog interesa, kako je regulisano statutom opštine. Skupština opštine usvaja opštinsku uredbu kojom se promoviše transparentnost rada zakonodavnih, izvršnih i upravnih organa opštine, povećanjem učešća javnosti u donošenju odluka na lokalnom nivou i olakšavanjem javnog pristupa zvaničnim opštinskim dokumentima. Ministarstvo odgovorno za lokalno upravljanje može izdati administrativna uputstva za transparentnost opština.¹⁰ Osim dva javna sastanka, opština održava i druge konsultativne sastanke u naseljima, prebivalištima i drugim lokacijama o pitanjima u vezi sa opštinskim budžetom.¹¹

Nacrt budžeta opštine za narednu godinu, kao i revizija budžeta, Srednjoročni okvir budžeta (SOB) za naredne 3 godine, ostaju dokumenti gde su opštine obavezne da konsultuju javnost/gr građane¹² i u okviru organizovanja takvih javnih konsultacija o ovim dokumentima mogu učestvovati najviši zvaničnici opštinskih organa (gradonačelnik, predsednik Skupštine opštine, predsednici odnosnih odbora i komisija Skupštine opštine). Službenik zadužen za izradu predloga projekta kojeg imenuje organ koji predlaže, ostaje odgovoran za predsedavanje takvim konsultativnim sastancima sa građanima, objašnjava javnosti sadržaj predloga projekta i u saradnji sa službenikom odgovornim za javne konsultacije evidentira predloge koje je javnost dala tokom konsultacija.¹³

S druge strante, **opštine imaju obavezu da kontinuirano komuniciraju sa građanima u procesu konsultovanja za javne politike/opštinski budžet.** Jedna od takvih obaveza ostaje odgovornost prikupljanja i pripreme izveštaja o rezultatima javnih konsultacija. Jedna od najvažnijih tačaka u procesu javnih konsultacija ostaje analiza prihvatanja ili odbijanja preporuka (zahteva/predloga) građana u procesu javnih konsultacija, koji kao proces mora da se finalizira od strane radne grupe za nacrt predloga opštinskog budžeta (direkcija za ekonomiju i finansije).¹⁴

Opština je takođe dužna da u roku od najmanje petnaest (15) dana i ne više od trideset (30) kalendarskih dana od dana isteka roka za dostavljanje predloga i pismenih napomena, sačini izveštaj sa javnog razmatranja nacrta budžeta opštine, u kojem su obuhvaćeni svi predlozi, primedbe i sugestije javnosti. Takav izveštaj treba da se objavi na sajtu opštine i da se dostavi skupštini opštine pre usvajanja predloga nacrta budžeta opštine.¹⁵

⁸ Član 124. stav 1. Ustava Republike Kosovo, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=3702>

⁹ Ibid Član 45 paragraf 3

¹⁰ Član 68. Zakona o lokalnoj samoupravi, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2530>

¹¹ Član 11 Administrativnog uputstva br. 03/2020 o transparentnosti u opštinama, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=31852>

¹² Član 6 Administrativnog uputstva br. 06/2018 o minimalnim standardima javnih konsultacija u opštinama, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18425>

¹³ Ibid Član 16 stav 5 i 6

¹⁴ Vidi Član 17 Administrativnog uputstva br. 06/2018 o minimalnim standardima javnih konsultacija u opštinama, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18425>

¹⁵ Ibid Član 17

Institucionalne odgovornosti u planiranju opštinskog budžeta

Skupština opštine kao najviši organ lokalne samouprave, između ostalog ne delegira svoje odgovornosti u vezi sa donošenjem odluka za usvajanje budžeta i investicionih planova.¹⁶ Odbor za politiku i finansije (OPF) je odgovoran za pregled svih politika, fiskalnih i finansijskih dokumenata, planova i inicijativa, uključujući dokumente strateškog planiranja, Godišnji srednjoročni okvir budžeta, godišnji plan nabavki, godišnji pravilnik o porezima, taksama i naknadama, godišnji plan rada interne revizije, **srednjoročni godišnji budžet** i sve promene budžeta tokom fiskalne godine kao i za prijem izveštaja od predsednika opštine i dostavljanje preporuka skupštini opštine.¹⁷ Izveštaj sa konsultacija o planiranju javnog budžeta mora biti dostavljen skupštini opštine pre razmatranja nacrta predloga budžeta opštine.¹⁸

S druge strane, gradonačelnik, između ostalih, ima odgovornost u vođenju opštinske izvršne vlasti i njene administracije kao i da vrši nadzor nad finansijskom upravom opštine, izvršava akte skupštine opštine; **predlaže razvoj opštine, predlaže opštinske razvojne, regulacione i investicione planove, predlaže godišnji budžet na usvajanje Skupštini opštine i izvršava usvojeni budžet.**¹⁹

Ministar finansija je ovlašćen i odgovoran da u skladu sa članom 20. Zakona o upravljanju javnim finansijama i odgovornostima Br. 03/L-048 izdaju budžetske cirkulare za bilo koju ili sve budžetske organizacije kojima se obebeđuju smernice za pripremu budžeta Kosova. U prilog ovoj zakonskoj odredbi, Ministar donosi Prvi budžetski cirkular 2020/01, gde se daju prva uputstva za izradu budžeta za narednu godinu i predračun za druge dve godine, indikativni vremenski okvir kao i početna ograničenja budžeta za narednu godinu i procene za druge dve godine za svaku Budžetsku organizaciju. Ako bude potrebno, ovaj cirkular će biti praćen dodatnim cirkularima do finalizacije budžeta za narednu godinu i procena za druge dve godine.²⁰

Glavni finansijski službenik (GFS) opštine mora, 1. jula ili pre tekuće kalendarske godine, poslati šefovima svakog opštinskog odeljenja opštine opštinski budžetski cirkular koji sadrži informacije i uputstva o sledećem:

- Gornja granica troškova koji se primenjuju na relevantno odeljenje za narednu fiskalnu godinu kao i procene ovih plafona za naredne dve (2) fiskalne godine, i
- metodologiju i obrasce koje će koristiti relevantno odeljenje prilikom pripreme predloga budžeta i zahteva za raspodelu budžeta za narednu fiskalnu godinu.

Budžetski cirkular treba da sadrži²¹:

- procedure koje treba da se koriste od odeljenja tokom pripreme predloga budžeta i zahteva za raspodelu budžeta;
- podaci koji se moraju dostaviti u predlogu budžeta i u zahtevu za raspodelu budžeta;
- pojedinosti o formatu u kome treba pripremiti predlog budžeta i zahtev za raspodelu budžeta; i

¹⁶ Ibid Član 40 stav 2, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2530>

¹⁷ Član 52 stav 2 Zakona o lokalnoj samoupravi, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2530>

¹⁸ Vidi Član 17 Administrativnog uputstva br. 06/2018 o minimalnim standardima javnih konsultacija u opštinama,, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18425>

¹⁹ Ibid Član 58, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2530>

²⁰ Shih Član 20 Zakona br. 03 / L-048 o upravljanju javnim finansijama i odgovornostima, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2524>

²¹ Budžetski cirkular(i) - dokumente koji razrađuju politike MF u vezi sa različitim aspektima budžetskog procesa, informacije koje su potrebne budžetskim organizacijama za učešće u budžetskom procesu, proceduralni fiskalni zahtevi koje one moraju poštovati i detaljne obrasce i uputstva za njihovo izvođenje.

- rok do kojeg odeljenje mora da završi i dostavi GFS-u predlog budžeta i zahtev za raspodelu budžeta.

Nakon isteka roka određenog u internom budžetskom cirkularnom dokumentu, GFS bi trebalo da:

- razmotri predloge budžeta i zahteve za raspodelu budžeta koje podnesu opštinska odeljenja, i
- održava sastanke sa svakim odeljenjem kako bi pregledali i razumeli predlog budžeta i relevantna odeljenja, kao i da uloži napore da reši pitanja i zabrinutosti u vezi sa nacrtom budžeta, posebno u pogledu usklađenosti nacrt budžeta sa opštinskim unutrašnjim gornjim granicama troškova i opštinskim budžetskim cirkularom.

Nakon održavanja sastanaka predviđenih u stavu 2. ovog člana, GFS mora pripremiti i dostaviti gradonačelniku opštine Predlog opštinskog budžeta za narednu fiskalnu godinu i procene za naredne dve (2) fiskalne godine. Ova dokumenta moraju biti dostavljena u formi koja je u skladu sa budžetskim cirkularom koji donosi Ministar. GFS treba istovremeno da distribuira opštinskim odeljenjima predlog budžeta za narednu fiskalnu godinu.²²

Dosadašnje prakse na Kosovu

U sklopu napora da se obezbedi poštovanje zakona na snazi, opštine su tokom 2020. godine prilagodile strategije održavanja javnih rasprava sa građanima zbog mera pandemije, kroz korišćenje onlajn komunikacionih platformi. Deo sastanaka za nacрте akata, budžeta ili drugih dokumenata politika su održani u fizičkom obliku ali i online. Referišući se na podatke o broju javnih skupova, za potrebe rasprave o budžetu, konsultacije sa građanima održane su u 26 opština, sa ukupno 198 održanih sastanaka za budžet i SOT, ili u proseku 7 sastanaka po opštini. Kao rezultat toga, 88.95% opština je uspelo da na vreme usvoji nacrt budžeta u svojim skupštinama.²³

Na osnovu istraživanja iz ove oblasti, razlozi neučešća građana na javnim skupovima, pored pandemije, uglavnom se odnose na: nepravilno planiranje javnih konsultacija; nedostatak koordinacije i implementacije minimalnih standarda javnih konsultacija, ***neizrada izveštaja o rezultatima javnih konsultacija, gde se doprinosiocima daju informacije o tome da li su njihovi predlozi prihvaćeni ili ne; nedostatak strukturirane debate tokom konsultacija; nepravilna sistematizacija dokumenata i osnovnih informacija na online platformama; neprisustvo političkog osoblja na javnim skupovima, kao i nekorišćenje alternativnih oblika dobijanja gledišta lokaliteta.***²⁴

U skladu sa zakonodavstvom koje je na snazi, nakon podnošenja nacrt budžeta za naredne godine od strane izvršne vlasti/gradonačelnika opštine, skupštine opština imaju obavezu da organizuju posebne budžetske rasprave za nacrt budžeta opštine. Prema podacima iz 2020. godine, velika većina skupština opština nije ispunila takvu zakonsku obavezu u organizovanju i održavanju rasprave o nacrtu budžeta opštine. Od trideset osam (38) opština na Kosovu, samo njih šesnaest (16) je ispunilo ovu zakonsku obavezu organizovanja i održavanja budžetskih rasprava dok dvadeset dve (22) skupštine opštine nisu organizovale i nisu održavale nijednu budžetsku raspravu predviđenih zakonodavstvom na snazi za nacrt budžeta za 2021. godinu. Skupština opština Dragaš, Uroševac, Južna Mitrovica, Štrpce, Suva Reka, Gnjilane, Kamenica, Istok, Obilić, Štimlje, Podujevo, Vitina, Kosovo Polje, Srbica, Mališevo, Prizren,

²² Član 60. Zakona br. 05/L-063 o izmenama i dopunama Zakona br. 03 / L-048 o upravljanju javnim finansijama i odgovornostima, izmenjen i dopunjen zakonima br. 03/L-221, br. 04/L-116, br.04/L-194, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2524>

²³ Izveštaj o učinku opština Republike Kosovo 2020, MALS, 2021. godine, str. 16, <https://mapl.rks-gov.net/performance-komunale/>

²⁴ Ibid str.16-17, <https://mapl.rks-gov.net/performance-komunale/>

Mamuša, Klina, Dečani, Junik i Elez Han, su opštine koje nisu organizovale i održale nijednu budžetsku raspravu za nacrt budžeta za 2021. godinu tokom meseca septembra 2020.²⁵

Dok se opštine uglavnom pridržavaju minimalnih zakonskih uslova za pripremu plana budžeta, postojao je nedostatak razumevanja odgovornosti za reviziju budžeta između opštinskih lidera i skupština.²⁶ Još jedan izazov za opštine ostaje neprikladan način informisanja građana o budžetskim raspravama. Opštine obično objavljuju informacije o budžetskim raspravama na svojoj zvaničnoj veb stranici ili na društvenim medijima (uglavnom na fb), za koje smatramo da je takva informacija manjkava, s obzirom na druge načine i oblike raznih uključivanja građana u ove rasprave.

²⁵ Opštinski transparometer i transparentnost opština u retrospektivi, Kosovski Demokratski institut (KDI), 2021. godine, str.17, <https://kdi-kosova.org/publikimet/transparometri-komunal-2020-transparenca-e-komunave-ne-retrospektive/>

²⁶ Po aty <https://kdi-kosova.org/ep-content/uploads/2020/02/93-Raporti-Municipal-Budget-Development-Process-in-Kosovo-ALB-01.pdf>

V. MODELI I DOBRE PRAKSE ORGANIZOVANJA PARTICIPATIVNOG BUDŽETIRANJA

Model Porto Alegre:

Participativno budžetiranje kao radikalna politička promena. Model Porto Alegre-a je najpoznatiji i najkarakterističniji program participativnog budžetiranja. Počevši od 1989. godine u opštini Porto Alegre, na inicijativu novoizabrane Radničke partije, od tada on se proširio na skoro 100 opština u Brazilu i sprovodi se na državnom nivou u Rio Grande do Sul. Schneider i Goldfrank (2001) su pokazali kako je program uspešno proširen sa opštinskog na državni nivo u Brazilu, uz direktno učešće stotine hiljada ljudi.

Uprkos tome, PB još nije implementiran na nacionalnom nivou i nije planirano da se to dogodi u ovoj fazi. On se široko smatra uspešnim eksperimentom u participativnoj demokratiji, što je doprinelo ciljevima smanjenja siromaštva povećanjem poverenja u javne institucije. Kao rezultat toga, dobio je podršku od grupa u rasponu od Svetske banke pa do političkih partija sa težnjama ka levljici. Fokusirajući se na fazu formulacije ciklusa PB-a, model Porto Alegrea takođe uključuje analizu budžeta, praćenje i monitoring aktivnosti.

U okviru participativnog budžetiranja u stilu Porto Alegre-a, građani i organizacije civilnog društva direktno učestvuju u donošenju budžetskih odluka putem jednogodišnjeg ciklusa masivnih foruma građana, **tematskih skupština koje se bave specifičnim pitanjima, kao što su zdravstvo i obrazovanje, i izbor posvećenih delegata građana, koji formiraju Savet participativnog budžetiranja, koji razmatra konačni predlog budžeta.** Proces se koristi za raspodelu budžetskih sredstava (koristeći jednu kvantitativnu šemu za određivanje prioriteta troškova prema potrebama i preferencijama) određivanje širokih prioriteta socijalne i ekonomske politike i praćenje javne potrošnje.²⁷

Model opštine Elbasan

Planiranje budžeta se vrši tako što se zajednica obaveštava kolika će biti vrednost investicije koja će uticati na dotičnu jedinicu u kojoj je ovaj budžet predstavljen, i ako stanovnici zatraže promene ulaganja, one se evidentiraju i zatim uključuju u završnu budžetsku stavku. Minimalni kriterijum za proces koji se naziva participativno budžetiranje je direktno učešće građana. Opština koja najuspešnije primenjuje ovaj mehanizam je opština Elbasan, gde proces budžetiranja počinje informisanjem javnosti putem lokalnih medija, postavljeni plakati pored svake administrativne jedinice i pozivnice podeljene skoro svim porodicama. U organizovanju građanskog učešća angažovani su administratori upravnih jedinica i akteri civilnog društva.

Na javnim sastancima koje se održavaju za svaku jedinicu, na mestu koje prethodno odredi administrator, **građani direktno glasaju o prioritetima kojima je potrebna investicija. Tokom ovih sastanaka biraju se i poverenici po jedinicama, koji pomažu da participativno budžetiranje bude što transparentnije. Na narednim sastancima poverenika i osoblja opštine, vrši se procena prioriteta kroz odrednice koje zahteva uredba o participativnom budžetiranju.**²⁸

²⁷ Heimans, Jeremy. Strengthening participation in public expenditure management: policy recommendations for key stakeholders. Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD), 2002. godine, str. 6. Link: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/640564834060.pdf?expires=1647013427&id=id&accname=guest&checksum=1314D93CA3C3C7C98A9CE3CBD9FFE957>

²⁸ Vodič za uključivanje građana/zajednica u lokalnu upravu. Institut za istraživanje i alternative razvoja – IDRA, 2017. godine, str. 48- 49.

Model opština u Nemačkoj

U toku administrativne modernizacije, nekoliko opština u Južnoj Nemačkoj su po prvi put koristile instrument budžeta građana. Prvi eksperiment sa participativnim budžetiranjem u Nemačkoj održan je 1998. godine u opštini Mönchweiler (Baden-Wuerttemberg), jedan mali grad od 3.200 stanovnika. Radilo se o “proširenoj proceduri učešća građana” u raspravi o planu budžeta za 1999. godinu, pre konačne odluke odbora. Predlozi građana su dokumentovani – shodno jednoj kontrolnoj listi sastavljene spolja - su javno raspravljani u odboru i delimično prebačeni u budžet. Pošto je ovaj postupak ostao jedinstven u Mönchweiler, ne može se okvalifikovati kao participativni budžet. Mreža je postojala u periodu između 1998. i 2002. godine. Najveći projekat budžeta građana u ovom kontekstu realizovalo je Ministarstvo unutrašnjih poslova nemačke savezne države North Rhine-Westphalia između 2000. i 2004. godine u saradnji sa fondacijom Bertelsmann u ukupno šest opština (Castrop Rauxel, Hamm, Hilden, Monheim am Rhein, Voltho i Emsdetten) (vidi Innenministerium NRW 2004: 6). Uključene opštine su stekle mnogo iskustva i razvile inovativne ideje testiranjem budžeta učesnika tokom dve godine. Na žalost, projekat je ostavio samo manje trajne efekte. Po njegovom završetku i utvrđivanju spoljne finansijske podrške, opštine Castrop-Rauxel, Hamm, Monheim am Rhein i Voltho su prekinule participativno budžetiranje. Na sreću, opštine Groß-Umstadt, Emsdetten i Hilden su do danas nastavili participativno budžetiranje. Drugi gradovi poput Köln-a inspirisani su eksperimentom.

Deo participativnih reformi: Inspirisan idejom participativne demokratije od 2000. godine, u glavnom gradu Nemačke, Berlinu, koji je istovremeno savezna država i unitarna opština) i njegove administrativne podele (eng. borough) započela je debata o participativnim budžetima. 2002. godine osnovana je radna grupa “Berlinski participativni budžet”, koju su formirali planeri grada, aktivisti pokreta Agenda 21 i društveni naučnici da bi razvili koncept javnog budžeta za Berlin i njegove administrativne podele (vidi AG Bürgerhaushalt Berlin 2002, Herzberg 2003, 2004). Nekoliko fondacija političkih partija i savezna fondacija za političko obrazovanje pružile su spoljnu podršku. Takođe, u Berlinu predstavljanje budžeta građana ispunjava povoljne uslove, jer je od 1994. predstavljen novi sistem računovodstva i troškova kao glavni element administrativne reforme (vidi Fock 2004). Od 2004. godine, berlinska vlada je takođe kreirala budžet zasnovan na proizvodu. Nakon neuspeha nekoliko pilot projekata, 2006. godine su počeli prvi projekti sa participativnim budžetom sa administrativnim podelama Berlin-Lichtenberg i Berlin-Hellersdorf-Marzahn. Do sada su Berlin i njegove administrativne podele jedna od ključnih tačaka participativnog budžetiranja u Nemačkoj.²⁹

Berlin-Lichtenberg je za svoj prvi građanski budžet za 2007. formirao inovativnu grupu institucija vlasti (videti Weise 2006). Ovaj model se u međuvremenu često kopira od strane drugih projekata sa participativnim budžetom u Nemačkoj. U okviru budžeta građana u Berlinu Lichtenberg saradivala su četiri odbora:

- Tim za upravljanje projektom je funkcionisao kao interno koordinaciono telo u okviru administracije administrativnog odeljenja, uključujući i direktore službe za upravljanja kao i lične i finansijske službe uprave administrativnog odeljenja.

²⁹Jochen, Franzke. Best Practice of Participatory Budgeting in Germany – Chances and Limits (Najbolja praksa participativnog budžetiranja u Nemačkoj – mogućnosti i ograničenja), jun 2018. godine, https://www.researchgate.net/publication/254438847_Best_Practice_of_Participatory_Budgeting_in_Germany_-_Chances_and_Limits

- Osnovan je upravni odbor kao centralno telo za donošenje odluka sa sedam članova: tri iz administracije administrativne jedinice (uključujući gradonačelnika opštine) i četiri koji predstavljaju četiri poslaničke grupe skupštine administrativne podele. Pod njegovim rukovodstvom i zajedno sa drugim odborima razvijen je koncept budžeta građana i definisan je “poslovnik rada”. Upravni odbor je prihvatio rezultate projektnog tima i jednoglasno odlučio o zahtevima za rešenje.
- Tim projekta je osnovan kao radno telo sa 12 članova sa jednakim pravima: četiri predstavnika građana (iz ogranaka za mlade, stare, migrante i žene), četiri savetnika upravne jedinice i četiri predstavnika uključenih jedinica administrativne podele.
- U timu za uređivanje za analizu i dopunu predloga građana bilo je deset građana, koji su izabrani na pet tromesečnih sastanaka. Podršku su dobili od državnih službenika Uprave za administrativnu podelu.

S druge strane, jedan decentralizovan oblik upravljanja procedurama participativnog budžeta bez posebnih odbora osnovan je u Berlin-Marzahn-Hellersdorf. Od 2008. godine devet okruga (naselja) administrativne podele i “Ured za decu i mlade” organizuje postupak i blisko saraduje sa upravom upravnog odeljenja. Predloge u raspravi o budžetu građana prikupljaju centri okruga i na kraju ih dostavljaju upravi administrativne podele. Na osnovu toga se sačinjava rešenje za odbor administrativne podele. Povratne informacije od građana dobijaju se tokom sastanaka sa građanima.³⁰

³⁰ Ibid

VI. PREPORUKE ZA OPŠTINE

- 1.** Ministarstvo administracije lokalne samouprave (MALS), da izradi jedan model vodiča za opštine u cilju pružanja različitih rešenja u izgradnji operativnih mehanizama za planiranje budžeta uz učešće građana. Kombinacija modela Porto Alegro, opštine Elbasan kao i nemačkog modela, prilagođavajući lokalnom kontekstu/opštinama na Kosovu bi bio odličan objekat za punu implementaciju participativnog budžetiranja od strane opština.
- 2.** Opštine da povećaju komunikaciju sa građanima koji učestvuju na budžetskim raspravama sa ciljem informisanja o statusu zahteva podnetih tokom budžetskih rasprava.
- 3.** Članovi skupština opština da povećaju svoj angažman u procesu planiranja opštinskog budžeta posebno u promovisanju učešća građana i pojedinih grupa građana u organizovanju budžetskih rasprava na opštinskom nivou.
- 4.** Članovi skupština opština da povećaju svoj angažman u procesu planiranja opštinskog budžeta posebno u promovisanju učešća građana i pojedinih grupa građana u organizovanju budžetskih rasprava na opštinskom nivou.
- 5.** Skupština opštine da vrši ulogu nadzora nad procesom participativnog planiranja budžeta i da zahteva odgovornost od izvršne vlasti/gradonačelnika za proces participativnog planiranja budžeta.
- 6.** Lokalne institucije da uspostave partnerstva sa različitim mehanizmima organizacija civilnog društva u cilju podsticanja i uključivanja marginalizovanih grupa u planiranje opštinskog budžeta.

VII. IZVORI

1. Shah, Anwar. Participatory budgeting. Međunarodna banka za obnovu i razvoj/Svetska banka.
2. Silverlock, Leslie. Participatory Budget Associate. A Toolkit for Participatory Budgeting in the UK Second Edition, Second Edition, januar 2010. godine
3. *Participatory budgeting toolkit for local governments in Albania (English)*. Washington, D.C.: Grupa Svetske banke.
4. Heimans, Jeremy. Strengthening participation in public expenditure management: policy recommendations for key stakeholders. Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD), 2002.
5. Proces razvoja opštinskih budžeta na Kosovu 2019. godine, Kosovski demokratski institut (KDI).
6. Raporti i performancës së komunave të Republikës së Kosovës 2020, MAPL, 2021.
7. Opštinski transparometar i transparentnost opština u retrospektivi, Kosovski demokratski institut (KDI), 2021. godine.
8. Zakon Br.04/L-116 o izmenama i dopunama Zakona Br. 03/L-048 o menadžiranju
9. Zakon Br. 03/L-040 o Lokalnoj samoupravi
10. Administrativno uputstvo Br. 06 / 2018 o minimalnim standardima javnih konsultacija u opštinama
11. Administrativno uputstvo (MALS) Br.03/2020 o transparentnosti u opštinama

SHOQATA E INTELKTUALËVE TË PAVARUR

Građanska alijansa za transparentnost (AKT) osnovana je 2020. godine sastavljena od nekoliko lokalnih organizacija uključujući: NVO Mundësia, NVO Fortesa, NVO IKS, NVO SHIP, NVO FOJK i KDI. AKT je tokom 2021. godine dopunjena novim članovima za pokrivanje opština u regionu Prištine (Initiative for Social Education - ISEP), opštine regiona Uroševac (NVO Avonet), opština regiona Đakovice (SHL-Kosovo), opština regiona Prizrena (NVO Sofra). AKT ima za cilj da zastupa i lobira kod lokalnih i centralnih institucija u povećanju transparentnosti, odgovornosti i institucionalne odgovornosti.

Sa finansijskom podrškom od:

